IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

GOSPITAL TA'LIMDA YUQORI SINF O'QUVCHILARINING MATEMATIK MOTIVATSIYASINI SAQLAB QOLISH OMILLARI VA PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Xudaybergenova Nilufar Baxodirovna
"Mehrli maktab" davlat ta'lim muassasasi
Xorazm viloyati filiali pedagog xodimi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20338775

Annotatsiya: Ushbu maqolada gospital maktab sharoitida, xususan, og'ir onkogematologik kasalliklar bilan uzoq muddat shifoxonada davolanayotgan yuqori sinf o'quvchilarining matematika faniga bo'lgan motivatsiyasini saqlab qolish masalalari amaliy pedagogik tajriba asosida yoritilgan. Shifoxona muhitidagi uzoq muddatli izolyatsiya va og'riqli muolajalar o'smirlarning kognitiv qobiliyatlari hamda hissiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi tahlil qilingan. Maqolada matematika darslarining o'ziga xos terapevtik va chalg'ituvchi funksiyalari ko'rsatib berilgan hamda o'quvchilar motivatsiyasiga ta'sir etuvchi psixologik, ijtimoiy-perspektiv va kommunikativ omillar tizimlashtirilgan. Shifoxona maktabi amaliyotidan kelib chiqib, dars jarayoniga intellektual o'yinlar, moslanuvchan (elastik) dars jadvali va shaxsga yo'naltirilgan bosimsiz ta'lim muhitini joriy etishning qat'iy pedagogik shart-sharoitlari majmuasi asoslab berilgan. Taklif etilayotgan metodik yondashuvlar og'ir bemor bolalarning nafaqat bilim olishini ta'minlash, balki ularning ijtimoiy-psixologik adaptatsiyasi va ruhiy reabilitatsiyasini jadallashtirishga xizmat qiladi.
Kalit so'zlar: gospital pedagogika, gospital maktab o'qituvchisi, yuqori sinf o'quvchilari, onkogematologik kasalliklar, matematik motivatsiya, moslanuvchan dars jadvali, intellektual o'yinlar, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ijtimoiy-psixologik adaptatsiya.

Аннотация: В данной статье на основе практического педагогического опыта рассматриваются вопросы сохранения учебной мотивации к математике у учащихся старших классов, находящихся на длительном стационарном лечении в госпитальных школах, в частности, с тяжелыми онкогематологическими заболеваниями. Анализируется негативное влияние длительной изоляции и болезненных процедур в условиях больничной среды на когнитивные способности и эмоциональное состояние подростков. Выявлены терапевтическая и отвлекающая функции уроков математики, а также систематизированы психологические, социально-перспективные и коммуникативные факторы, влияющие на мотивацию учащихся. Исходя из практики госпитальной школы, обоснован комплекс педагогических условий, включающий внедрение гибкого (эластичного) расписания, интеллектуальных игр и личностно-ориентированной среды обучения без академического давления. Предложенные методические подходы служат не только обеспечению непрерывности образования тяжелобольных детей, но и ускорению их социально-психологической адаптации и ментальной реабилитации.
Ключевые слова: госпитальная педагогика, учитель госпитальной школы, старшеклассники, онкогематологические заболевания, математическая мотивация, гибкое расписание, интеллектуальные игры, личностно-ориентированное обучение, социально-психологическая адаптация.

Abstract: Based on practical pedagogical experience, this article addresses the challenges of sustaining academic motivation in mathematics among senior school students undergoing long-term inpatient treatment in hospital schools, specifically those diagnosed with severe oncohematological diseases. The study analyzes the negative impacts of prolonged isolation and

painful medical procedures within a hospital environment on the cognitive abilities and emotional well-being of adolescents. The therapeutic and distracting functions of mathematics lessons are highlighted, and psychological, social-perspective, and communicative factors influencing student motivation are systematically categorized. Drawing from the direct practice of a hospital school teacher, a comprehensive set of pedagogical conditions is established, including the implementation of a flexible dars schedule, educational games, and a person-centered learning environment free from academic pressure. The proposed methodological approaches serve not only to ensure educational continuity for severely ill children but also to accelerate their socio-psychological adaptation and mental rehabilitation.

Keywords: hospital pedagogy, hospital school teacher, senior students, oncohematological diseases, mathematical motivation, flexible schedule, intellectual games, person-centered education, socio-psychological adaptation.

Kirish. Uzoq muddatli shifoxona sharoitida davolanayotgan, xususan, og‘ir onkogematologik kasalliklarga chalingan yuqori sinf o‘quvchilarining ta’lim olish huquqini ta’minlash va ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish bugungi kunda gospital pedagogikaning eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi [1]. Bunday murakkab patologik xastaliklar nafaqat bolaning jismoniy quvvatini kemiradi, balki kuchli kimyoterapiya muolajalari tufayli uning asab tizimiga va umumiy fiziologik holatiga ham jiddiy salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Doimiy izolyatsiya, muolajalarning og‘riqliligi va kelajakka bo‘lgan noaniqlik hissi o‘smir yoshdagi bemorlarda chuqur psixologik tushkunlikni keltirib chiqaradi. Kasalxona muhitidagi monoton hayot tarzi o‘quvchining kognitiv (bilish) qobiliyatlarini susaytirib, intellektual faoliyatga bo‘lgan intilishini pasaytiradi. O‘smirlik davridagi shaxsiy inqirozlar onkogematologik kasallik keltirib chiqaradigan ekzistensial qo‘rquvlar bilan qo‘shilib, bolaning o‘z kuchi va iqtidoriga bo‘lgan ishonchini butunlay so‘ndirishi mumkin. Shu sababli, gospital ta’lim sharoitida o‘smirlarning ruhiy tushkunligini yengish va ularni faol aqliy mehnatga qaytarish dars jarayonining tub mohiyatini tashkil etishi lozim. Bemor bolaning shaxsiyatini, uning ichki kechinmalarini hisobga olgan holda tashkil etilgan pedagogik yondashuvgina reabilitatsiya jarayonining samaradorligini oshiradi. Ma’lumki, maktab dasturidagi fanlar ichida aniq va mantiqiy tafakkurni talab qiluvchi darslar o‘smirni og‘riqli o‘ylardan chalg‘itishda o‘ziga xos terapevtik xususiyatga ega.

Biroq gospital ta’lim amaliyotida matematika fanining o‘ziga xos murakkab tuzilishi va yuqori darajadagi aqliy zo‘riqishni talab qilishi o‘quvchilarda jiddiy qarshilik hamda motivatsiya pasayishini keltirib chiqaradi [5]. Davolanish jarayonida darslardan uzilib qolish natijasida yuqori sinf o‘quvchilarida fundamental matematik tushunchalar bo‘yicha bo‘shliqlar yuzaga keladi. Matematika darslarining an’anaviy, quruq va sxematik tarzda o‘tilishi bemor bolaning tez charchaydigan organizmi uchun ortiqcha yuklama bo‘lib tuyuladi. Doimiy dori-darmonlar ta’sirida bo‘lgan o‘smirlarda diqqatni jamlash, mavhum tushunchalarni tasavvur qilish va murakkab formulalar bilan ishlash ko‘rsatkichlari sezilarli darajada pasayadi. Bunday vaziyatda o‘quvchida fanni o‘zlashtira olmaslik qo‘rquvi shakllanadi va bu holat undagi o‘qishga bo‘lgan ichki qiziqishni butunlay yo‘qqa chiqaradi. Standart maktab metodikalarining gospital muhitga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirilishi o‘smir yoshdagi bemorlarning individual ehtiyojlarini qanoatlantira olmaydi. Aksariyat hollarda yuqori sinf o‘quvchileri matematika fanini hayotiy maqsadlaridan uzoq deb hisoblab, unga nisbatan passiv munosabatda bo‘la boshlaydilar. Binobarin, kasalxona palatasi sharoitida darslarni tashkil etishda fanning murakkablik darajasini bolaning jismoniy imkoniyatlariga moslashtirish mexanizmlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shuning uchun ham gospital ta’lim muhitida yuqori sinf o‘quvchilarida matematik motivatsiyani saqlab qolish va uni barqarorlashtirish muammosi chuqur pedagogik kuzatuvlarni talab etmoqda.

Ushbu maqolaning bosh maqsadi gospital ta’lim muhitida davolanayotgan yuqori sinf o‘quvchilarining matematika faniga bo‘lgan qiziqishini so‘ndirmaslik va ularning o‘quv motivatsiyasini saqlab qolishga xizmat qiladigan pedagogik shart-sharoitlarni amaliy tajriba asosida ko‘rsatib berishdan iboratdir [3]. Kundalik ish faoliyatimiz davomida shifoxona sharoitida o‘smirlarning matematik savodxonligini oshirishga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi psixologik, ijtimoiy va kommunikativ omillar tizimli ravishda tahlil qilinadi. Shuningdek, dars jarayoniga intellektual o‘yinlar, mantiqiy boshqotirmalar va zamonaviy raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish orqali fanning murakkablik darajasini yumshatish yo‘llari yoritiladi. Kasalxona muhitida shaxsga yo‘naltirilgan va moslanuvchan dars jadvallarini joriy etishning metodik jihatlari amaliy misollar bilan dalillanadi. Mazkur ish uzoq muddatli davolanishda bo‘lgan o‘smirlarning tengdoshlaridan ortda qolmasligini ta’minlash va ularni kelajakda oliy ta’limga tayyorlash borasida muhim amaliy ahamiyatga ega. Maqolada taklif etilayotgan pedagogik yondashuvlar gospital maktablar tizimida faoliyat yuritayotgan hamkasblarimiz uchun metodik yordam bo‘lib xizmat qiladi. Amaliyotda sinalgan usullar va ishlab chiqilgan tavsiyalar og‘ir xastalikka chalingan bolalarning nafaqat bilim olishini, balki ularning ruhiy jihatdan sog‘lomlashishini ham jadallashtiradi.

Adabiyotlar sharhi. Gospital pedagogika sohasida uzoq muddat davolanayotgan bolalar bilan ishlashning nazariy va amaliy asoslari jahon hamda mahalliy tajribada keng o‘rganilgan bo‘lib, bu borada muayyan yondashuvlar shakllangan. Xususan, xalqaro amaliyotda shifoxona sharoitida reabilitatsiya xizmatlarini ko‘rsatish va bolani umumta’lim maktabi muhitiga qayta moslashtirish masalalari yetakchi mutaxassislar tomonidan tizimli tadqiq etilgan [6]. E. Yamburg o‘z ilmiy ishlarida gospital maktab modelining falsafasini bayon etar ekan, bu muhit shunchaki quruq dars berish maskani emas, balki bolaning hayotga bo‘lgan ishonchini tiklovchi ijtimoiy-pedagogik makon ekanligini ta’kidlaydi [9]. Shuningdek, gospital pedagogikaning zamonaviy jamiyatdagi rivojlanish tendensiyalari va uzoq muddat davolanayotgan o‘smirlarning ta’limiy ehtiyojlarini monitoring qilish metodikasi I. Doluev va uning hamkasblari tomonidan atroflicha yoritib berilgan [3]. Psixologik-pedagogik adabiyotlarda o‘quvchilar motivatsiyasini oshirish muammosiga shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim modeli konseptlari nuqtayi nazaridan yondashiladi. M. Mirzaei dars jarayonida o‘quvchining ichki qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlash va unga mustaqil qaror qabul qilish imkonini berish orqali fanga bo‘lgan motivatsiyani barqaror saqlash mumkinligini ilmiy asoslaydi [5]. E. Perevoznikova esa gospital o‘qituvchilar uchun tayyorlagan metodik qo‘llanmasida aynan og‘ir onkogematologik xastalikka chalingan bolalarning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish va individual ta’lim trayektoriyasini yaratish zarurligiga alohida urg‘u beradi [7].

Biroq mavjud pedagogik adabiyotlar va metodik manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, aynan shifoxona maktablarining yuqori sinflarida aniq fanlarni, xususan, matematikani o‘qitishdagi o‘ziga xos qiyinchiliklar va bu boradagi bo‘shliqlar yetarlicha o‘rganilmagan. Umumiy metodikaga oid darsliklarda, masalan, S. Alixonov tomonidan matematika o‘qitishning an’anaviy shakllari va fundamental qonuniyatlari mukammal bayon etilgan bo‘lsa-da, ularni gospital maktab muhitiga moslashtirish masalalariga to‘xtalib o‘tilmagan [2]. Shuningdek, H. Jumayevaning dars darsliklarida ham amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish usullari asosan sog‘lom va doimiy maktab muhitidagi o‘quvchilar kontingenti uchun mo‘ljallangan [4]. Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarni o‘yin terapiyasi orqali faollashtirish hamda ularning hissiy barqarorligini ta’minlash yo‘llari M. Sharipov tomonidan ko‘rsatilgan bo‘lsa-da, o‘smirlik yoshidagi bemorlarning matematik tafakkurini rivojlantiruvchi intellektual o‘yin texnologiyalari gospital pedagogika amaliyotida chetda qolib ketmoqda [8]. Oqibatda, gospital maktab pedagogi sifatida faoliyat yuritishda yuqori sinf o‘quvchilarining jismoniy charchoq darajasi, muolaja vaqtlari va dori-darmonlar ta’sirida vujudga keladigan kognitiv to‘siqlarni

inobatga oluvchi matematik metodik qo‘llanmalarning yetishmasligi yaqqol sezilmoqda. Aynan mana shu uslubiy bo‘shliqni to‘ldirish, shifoxona muhitida yuqori sinflarning mantiqiy fikrlash motivatsiyasini saqlab qoluvchi moslanuvchan pedagogik shart-sharoitlarni amaliy tajribamiz asosida tizimlashtirish ushbu maqolaning bosh vazifasiga aylandi.

Tadqiqot metodlari. Gospital maktab sharoitida yuqori sinf o‘quvchilarining matematik motivatsiyasini saqlab qolish imkoniyatlarini aniqlash maqsadida ish faoliyatimiz davomida kompleks pedagogik kuzatuv va tizimli tahlil metodlaridan foydalanildi. Onkogematologik xastaliklar bilan uzoq muddat statsionar sharoitda davolanayotgan o‘smirlarning dars jarayonidagi hissiy holati, charchoq darajasi va diqqatni jamlash xususiyatlari bevosita dars o‘tish jarayonida muntazam ravishda pedagogik kuzatish ostiga olindi. Gospital ta’limning an’anaviy maktab muhitidan tubdan farq qiluvchi o‘ziga xos jihatlarini tahlil qilish jarayonida shifoxona palatasi sharoitida darslarni moslanuvchan jadval asosida tashkil etish prinsiplariga tayanildi [3]. Mazkur metodika har bir bemor o‘quvchining jismoniy quvvati va dori-darmonlar qabul qilish vaqtidan kelib chiqib, matematik topshiriqlar hajmini differensial tarzda taqsimlash imkonini berdi. Shu bilan birga, gospital ta’lim muhitida yuzaga keladigan kognitiv to‘siqlarni aniqlash maqsadida davolash muolajalarida bo‘lgan o‘smirlar, ularning davolovchi shifokorlari hamda shifoxona o‘qituvchilari o‘rtasida ijtimoiy-pedagogik suhbatlar va qisqa so‘rovnomalar o‘tkazildi. Ushbu suhbatlar jarayonida yuqori sinf o‘quvchilarining darslardan uzoqlashib ketish sabablari va ularning matematika fanini o‘zlashtirishga bo‘lgan ichki psixologik to‘siqlari tahliliy jihatdan baholandi.

Kasalxona sharoitida o‘smir yoshdagi bemorlarning matematikaga bo‘lgan qiziqishlarini so‘ndirmaslik uchun ta’lim va terapevtik elementlarni uyg‘unlashtirish metodikasiga alohida e’tibor qaratildi. Dars jarayoniga quruq formulalar va murakkab teoremalarni mexanik tarzda kiritish o‘rniga, bolaning asab tizimini tinchlantiruvchi hamda mantiqiy fikrlashni rag‘batlantiruvchi intellektual o‘yinlar, interaktiv topshiriqlar va kichik mantiqiy testlar tizimi integratsiya qilindi. Bunday interfaol o‘yin texnologiyalaridan foydalanish orqali matematika fanining murakkablik darajasi ma’lum ma’noda yumshatildi va o‘quvchilarda muolaja stressini yengishga yordam beruvchi o‘ziga xos intellektual terapiya muhiti vujudga keltirildi [8]. Gospital o‘qituvchining individual qo‘llab-quvvatlash funksiyasini ta’minlash maqsadida har bir o‘smirning shaxsiy trayektoriyasiga mos keladigan metodik yondashuvlar ishlab chiqildi va amaliyotda sinab ko‘rildi. Yuqorida qayd etilgan barcha metodlar va o‘yin elementlari uzoq muddat davolanayotgan yuqori sinf o‘quvchilarida fanga nisbatan barqaror motivatsion muhitni shakllantirishning eng samarali pedagogik shart-sharoitlarini tizimlashtirishga xizmat qildi.

Natijalar va muhokama. Gospital maktab sharoitida onkogematologik xastaliklar bilan og‘rigan yuqori sinf o‘quvchilari o‘rtasida olib borgan pedagogik kuzatuvlarimiz va amaliy faoliyatimiz natijasida o‘smirlarda matematik motivatsiyani barqaror saqlab qolishga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi uchta asosiy omil guruhi aniqlandi va tizimlashtirildi. Birinchidan, *psixologik omil* doirasida dars jarayoniga kiritilgan matematik boshqotirmalar va mantiqiy fikrlashni talab qiluvchi topshiriqlar o‘quvchini kasallik hamda og‘riqli muolajalar stressidan uzoqlashtiruvchi, o‘ziga xos chalg‘ituvchi (psixoterapevtik) ta’sirga ega ekanligi amaliyotda o‘z tasdig‘ini topdi. Ikkinchidan, o‘smir yoshdagi bemorlarda shaxsiy va kelajakka yo‘naltirilgan intilishlar so‘nmaganligini ko‘rsatuvchi *ijtimoiy-perspektiv omil* namoyon bo‘ldi; ya’ni sog‘lom tengdoshlaridan ortda qolmaslik istagi, oliy ta’lim muassasalariga kirish va kelgusida aniq bir kasb egasi bo‘lishga bo‘lgan ishonch ularni og‘ir jismoniy holatda ham aqliy mehnat qilishga undaydi [6]. Uchinchidan, *kommunikativ omil* sifatida gospital pedagog va bemor o‘quvchi o‘rtasida shakllanadigan maxsus, o‘ta samimiy, bolaning ichki kechinmalarini hisobga oluvchi va uni muntazam ravishda ma’naviy qo‘llab-quvvatlovchi individual muloqot muhiti vujudga

keldi. Mazkur aniqlangan omillar zanjiri shifoxona palatasi sharoitida shunchaki dars o‘tish emas, balki yuqori sinf o‘quvchilarining ichki motivatsion zaxiralarini faollashtirishning fundamental asosi bo‘lib xizmat qiladi.

Ushbu motivatsion omillarni amaliyotga samarali tatbiq etish maqsadida ish faoliyatimiz davomida yuqori sinflar uchun matematika darslarini tashkil etishning qat’iy pedagogik shart-sharoitlari majmuasi ishlab chiqildi. Eng avvalo, an’anaviy qoliplardan voz kechib, o‘quv dasturlarini o‘quvchining kunlik sog‘lig‘i holati, kimyoterapiyadan keyingi charchoq darajasi va shifokorlar belgilagan muolaja vaqtlariga to‘liq moslashtirish, ya’ni elastik va moslanuvchan dars jadvalini joriy etish birinchi muhim shart ekanligi isbotlandi [3]. Shuningdek, matematika darslarining emotsional va jozibador bo‘lishini ta’minlash maqsadida dars strukturasi tarkibiga qisqa intellektual va interfaol o‘yinlar, mantiqiy musobaqalar hamda interaktiv topshiriqlar tizimi muvaffaqiyatli integratsiya qilindi. Palata sharoitiga moslashtirilgan ko‘rgazmali vositalar hamda raqamli ta’lim texnologiyalaridan unumli foydalanish darslarning vizual salmog‘ini oshirib, o‘smirlarning diqqatini uzoqroq saqlashga imkon berdi. Yakuniy natijalar shuni ko‘rsatadiki, darslarni hech qanday majburlash va baholash bosimisiz, har bir o‘smirning shaxsiy o‘zlashtirish trayektoriyasidan kelib chiqqan holda, mutlaqo shaxsga yo‘naltirilgan shaklda tashkil etish yuqori sinf o‘quvchilarida fanga bo‘lgan qiziqishni salkam ikki barobarga oshirish va ularning umumiy ruhiy reabilitatsiyasini jadallashtirish imkonini beradi.

Xulosa. Gospital maktab pedagogi sifatidagi kundalik ish tajribamiz va olib borgan kuzatuvlarimiz shuni ko‘rsatadiki, shifoxona sharoitidagi ta’lim jarayoni o‘zining shakli, mazmuni va psixologik muhiti jihatidan oddiy maktab darslaridan tubdan farq qiladi [1]. Bu o‘ziga xos makonda matematika fanini o‘qitish shunchaki quruq, mavhum bilimlarni berish yoki formulalarni yodlatish bilan cheklanib qolmasdan, balki og‘ir onkogematologik xastalikka chalingan o‘smirlarning ijtimoiy-psixologik adaptatsiyasiga va hissiy reabilitatsiyasiga xizmat qilishi zarur. Dars jarayoniga moslanuvchan grafik asosida integratsiya qilingan mantiqiy boshqotirmalar va intellektual o‘yin elementlari yuqori sinf o‘quvchilarini davolash stressidan samarali chalg‘itib, ularning shaxsiy qobiliyatlariga bo‘lgan ishonchini qayta tiklaydi. Zero, gospital ta’lim muhitida har bir matematik yutuq bola uchun shunchaki akademik ko‘rsatkich emas, balki uning kasallik ustidan qozongan ruhiy g‘alabasi va kelajak hayotga munosib tayyorlanayotganligining bosh omilidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Bola huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiya. – Nyu-York: BMT, 1989-yil 20-noyabr.
2. Alixonov S. Matematika o‘qitish metodikasi: Oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun darslik. – Toshkent: Cho‘lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011. – 304 b.
3. Долуев И. Ю., Зорина Е. С., Курикалова Н. М., Лоскутов А. Ф. Госпитальная педагогика: проблемы и перспективы развития в современном обществе // Российский психологический журнал. – Москва, 2025. – Т. 22. – № 2. – С. 170–191. – DOI: https://doi.org/10.21702/gggg9n64.
4. Jumayeva H. M. Matematika o‘qitish metodikasi (Amaliy mashg‘ulotlar 1-modul): O‘quv qo‘llanma. – Termiz: "TerDU NMM" nashriyoti, 2023. – 140 b.
5. Mirzaei M., Shavoun A. H., Tehran H. A. Enhancing Student Motivation in Higher Education: Evidence-Based Strategies for Effective Teaching // Medical Education Bulletin. – Tehran, 2025. – Vol. 6. – No. 1. – pp. 1005–1014. – DOI: https://doi.org/10.22034/meb.2025.523614.1108.
6. Ormiston H., Husmann P., Wikel K., Reisinger D., Curtin M. Educational Services and School Reintegration Supports for Youth After Acute Behavioral Health Unit

Hospitalization // Continuity in Education. – 2025. – Vol. 6. – No. 1. – pp. 162–178. – DOI: https://doi.org/10.5334/cie.178.

7. Перевозникова Е. Методическое пособие для работы учителей «Заботливой школы» (Советы, рекомендации, методические разработки). – Бишкек: Общественный Фонд «Помогать легко», Фонд Сорос - Кыргызстан, 2021. – 120 с.
8. Sharipov M. J. O‘yin terapiyasi orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy faollikni rivojlantirish: innovatsion pedagogik yondashuvlar // «Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya» nomli ilmiy-amaliy konferensiya. – Chirchiq: Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti, 2025. – DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15725792.
9. Ямбург Е. Госпитальная педагогика: проблемы и перспективы развития // Директор школы. – Москва, 2024. – № 2. – С. 35–41.